

SPINNEN, HOOIWAGENS EN BASTAARDSCHORPIOENEN IN HET MANTINGERVELD (ARACHNIDA)

G.L. Spoek

Havixhorst 14, 7824 BS Emmen

ABSTRACT

The soil fauna of the "Mantingerveld" in the province of Drenthe was inventorized between July 2001 and August 2003. The inventory was carried out with pitfall traps. The results for the fauna of spiders, harvestman and pseudoscorpions are presented here. A full report of the inventory was presented in June 2005 to Natuurmonumenten and also includes centipedes, millipedes, isopods and earwigs. The results are compared with some other large scale inventories in the Netherlands.

Key words: arachnid fauna, Drenthe, inventory

OPMERKING VOORAF

Onderstaand artikel is een excerpt uit een inventarisatie-rapport over in de titel genoemde gebieden, door de KNNV afdeling Z.O. Drenthe gemaakt voor Natuurmonumenten. Dat rapport, gepresenteerd in juni 2005, omvat ook de duizendpoten, miljoenpoten, pissebedden en oorwormen, die hier zijn weggelaten. Bovendien werd er aandacht besteed aan de fenologie en zijn er voor alle soorten fenogrammen te vinden.

INLEIDING

Het natuurgebied "Het Mantingerveld", dat gelegen is tussen Nieuw-Balinge en Mantinge, bestaat uit het Balingierzand en Mantingerzand, het Hullenzand, het Lentsche Veen en Martens Plek (Topografische kaartblad 17D). Het is de bedoeling dat deze gebieden één geheel gaan vormen. Het Hullenzand en het Lentsche Veen zijn al met elkaar verbonden en men is begonnen met het aaneenschakelen van het Mantingerzand en het Hullenzand door omvorming van het Groote Veld van landbouwgebied in natuurgebied.

Voor het onderzoek werden in het Balingierzand, het Mantingerzand en het Hullenzand in totaal 50 vangpotjes ingegraven die gedurende twee jaar, van juli 2001 tot augustus 2003, zo mogelijk elke veertien dagen werden geleegd. De vangpotjes werden in verschillende biotopen geplaatst, zoals jeneverbesbos, eikenbos, open zand, struiken rode bosbes, dopheide en struikheide langs ven, terrein met pijpestrootje enz. De verkregen resultaten geven inzicht in het aantal soorten spinachtigen en hun verspreiding over de verschillende terreinen. Verder zijn een groot aantal gegevens verkregen over de fenologie van de soorten, d.w.z. de tijd van het jaar waarin de dieren actief zijn, volwassen zijn en de grootste activiteit vertonen. Veel kleine soorten leven in de strooisellaag en komen pas in de voortplantingstijd in de vangpotjes terecht. In dergelijk onderzoek worden voornamelijk bodembewonende spinnen gevangen, hoewel ook enkele wielwebspinnen in de vangpotjes terecht zijn gekomen.

Door middel van dergelijk onderzoek kan men een goede indruk krijgen van de toestand waarin het terrein verkeert. Bovendien legt men de huidige fauna van de onderzochte gebieden vast. Door een herhaling van een dergelijke inventarisatie over enkele decennia kunnen dan conclusies over de ontwikkelingen worden getrokken.

BESCHRIJVING VAN DE VEGETATIE EN DE COORDINATEN VAN DE ONDERZOCHE TERREINEN

Omdat de inhoud van vijf vangpotjes bij elkaar gedaan is, moet de coördinaat van het middelste potje (nummer 3, onderstreept) worden aangehouden.

Hullenzand

Vijf vangpotjes HV geplaatst langs ven in opslag van Els en Pijpestrootje. (H = Hullenzand, V = ven).

GPS-coördinaten: HV 1: 235.753-533.058, HV 2: 235.746-533.062, HV3: 235.753-533.067,

HV 4: 235.745-533.056, HV 5: 235.731-533.040.

Hullenzand

Vijf vangpotjes HH geplaatst in open terrein met verspreid wat Struikhei en Pijpestrootje. (H = Hullenzand, H = Struikhei).

GPS-coördinaten: HH1: 235.798-533.163, HH2: 235.782-533.174, HH3: 235.773-533.182,

HH4: 235.768-533.187, H5: 235.763-533.190.

Mantingerzand

Vijf vangpotjes MV geplaatst langs ven met veel Dophei en wat Struikhei. M = Mantingerzand, V = ven).

GPS-coördinaten: MV1: 237.897-534.061, MV2: 237.889-534.059, MV3: 237.886-534.057,

MV4: 237.881-534.053, MV5: 237.863-534.043.

Mantingerzand

Vijf vangpotjes MJ1 geplaatst in jeneverbesbos met heel weinig ondergroei. M = Mantingerzand, J = Jeneverbes.

GPS-coördinaten: MJ1.1: 237.985-534.047, MJ1.2: 237.984-534.047, MJ1.3: 237.981-534.041, MJ1.4: 237.974-534.037,

MJ1.5: 237.974-534.035.

Mantingerzand

Vijf vangpotjes MR geplaatst in Rode bosbes struiken. M = Mantingerzand, R = Rode bosbes.

GPS-coördinaten: MR1: 238.106-534.242, MR2: 238.090-534.230, MR3: 238.087-534.246, MR4: 238.087-534.235, MR5: 238.093-534.236.

Mantingerzand

Vijf vangpotjes MD geplaatst in zandig terrein begroeid met Bochtige smele. M = Mantingerzand, D = *Deschampsia flexuosa*.

GPS-coördinaten: MD1: 238.115-534.251, MD2: 238.107-534.235, MD3: 238.109-534.231, MD4: 238.118-234.223, MD5: 238.128-534.223.

Mantingerzand-Balingerzand

Vijf vangpotjes MZ geplaatst in open zand met wat Struikhei en korstmos. M = Mantingerzand-Balingerzand, Z = zand.

GPS-coördinaten: MZ1: 238.426-534.364, MZ2: 238.423-534.359, MZ3: 238.431-534.353, MZ4: 238.439-534.356, MZ5: 238.459-534.371.

Mantingerzand-Balingerzand

Vijf vangpotjes MJ2 geplaatst in jeneverbesbos met ondergroei Pijpestrootje. M = Mantingerzand-Balingerzand, J = jeneverbesbos.

GPS-coördinaten: MJ2.1: 238.460-534.384, MJ2.2: 238.457-534.379, MJ2.3: 238.460-534.376, MJ2.4: 238.462-534.379, MJ2.5: 238.466-238.466-534.380.

Mantingerzand

Vijf vangpotjes ME geplaatst in bos van voornamelijk Zomereik. M = Mantingerzand, E = eik.

GPS-coördinaten: ME1: 237.788-534.440, ME2: 237.797-534.433, ME3: 237.792-534.405, ME4: 237.785-534.388, ME5: 237.773-534.377.

Mantingerzand-Balingerzand

Vijf vangpotjes MM geplaatst in terrein met voornamelijk Pijpestrootje en Klokjesgentiaan. M = Mantingerzand-Balingerzand. M = *Molinia caerulea*.

GPS-coördinaten: MM1: 238.766-534.628, MM2: 238.758-534.628, MM3: 238.749-534.627, MM4: 238.706-534.617, MM5: 238.683-534.605.

RESULTATEN SPINACHTIGE DIEREN

De gevonden soorten spinnen, hooiwagens en bastaardschorpioentjes, de vindplaatsen in het terrein en hun biotoopvoorkeuren zijn weergegeven in tabel 1. Er werden 22.788 spinnen op naam gebracht, die tot 197 soorten behoren.

Een inventarisatie van drie jaren uitgevoerd in het Oosterbos en het Bargerveen in de gemeente Emmen (Spoek, 1996) leverde 197 respectievelijk 177 soorten op. Een inventarisatie in het Noord-Brabantse natuurreservaat Baronie Cranendonck, gelegen tussen Soerendonck en Maarheze, had als resultaat 194 soorten (Tutelaers, 2000). Onderzoek in de oeverlanden bij de Amstelveense Poel bracht 56 soorten aan het licht (Kessler-Geschiere, 2003). Het onderzoek in het Mantingerveld sluit aardig aan bij de eerste drie genoemde onderzoeken. Er zijn geen voor Nederland nieuwe soorten gevonden. *Saaristoa firma* is echter een minder algemene soort in ons land. Interessant is ook de vondst van *Acartauchenius scurrilis*. Deze soort, die niet vaak wordt vermeld en waarvan slechts één exemplaar in een vangpotje terecht kwam, leeft in mierennesten. De spin werd aangetroffen in MZ, een plaats met open zand en hier en daar wat struikheide en korstmos. In 2005 zal geprobeerd worden de exacte plaats en de naam van de mierensoort vast te stellen. *Episinus truncatus* is eveneens minder algemeen te noemen.

De 15 soorten hooiwagens die werden aangetroffen zijn in Nederland algemeen. Alleen van *Opilio saxatilis* en *Oligolophus hansenii* zijn wat minder vindplaatsen bekend. *Opilio canestrinii* kwam vroeger alleen in Italië, Oostenrijk en Zwitserland voor, maar heeft zich na de 2^e wereldoorlog over grote delen van Europa verspreid. Ook in Nederland worden steeds meer vindplaatsen van deze soort bekend.

De 29 exemplaren bastaardschorpioentjes die werden gevonden behoren allen tot de soort *Neobisium muscorum*. Dit is een in Europa zeer algemene soort die o.a. in het strooisel van bossen en heidevelden leeft. Hun voorkeur voor los srooisel blijkt ook uit het feit dat 67% van de gevangen dieren in een jeneverbesbos zonder ondergroei voorkwam (MJ1), terwijl geen enkel dier in MJ2, een jeneverbesbos met ondergroei van gras, werd gevangen.

LITERATUUR

Kessler-Geschiere, A.M., 2003. Bodemspinnen in de oeverlanden van de Amstelveense Poel, 1965-1967. – SPINED 18: 11-17.

Spoek, G.L., 1997. Bodembewonende spinnen, hooiwagens en bastaardschorpioenen in het hoogveenreservaat Het Bargerveen en in het Oosterbos. – SPINED 11: 3-4.

Tutelaers, P., 2000. Spinnen uit Cranendonck. – SPINED 15: 5-21.

(vervolg)	MJ1	MJ2	MV	MD	MR	MZ	MM	ME	HV	HH	T
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	
<i>Sibianor aurocinctus</i> (Ohl.)	0	0	34	33	33	0	0	0	0	0	3
<i>Talavera petrensis</i> (C.L.K.)	0	0	0	0	0	100	0	0	0	0	1
LYCOSIDAE											
<i>Alopecosa barbipes</i> (Snd.)	0	0	0	0	33	50	0	0	0	17	6
<i>Alopecosa cuneata</i> (Cl.)	0	0	9	0	23	6	12	0	10	40	47
<i>Alopecosa fabrilis</i> (Cl.)	0	12	0	0	0	88	0	0	0	0	8
<i>Alopecosa pulverulenta</i> (Cl.)	1	1	48	3	16	16	0	4	9	2	135
<i>Arctosa leopardus</i> (Snd.)	0	0	100	0	0	0	0	0	0	0	2
<i>Hygrolycosa rubrofasciata</i> (Ohl.)	0	0	13	0	0	50	12	0	0	25	8
<i>Pardosa agrestis</i> (Wst.)	0	0	0	21	0	0	25	0	0	54	24
<i>Pardosa lugubris</i> (Wlk.)	4	3	1	32	3	0	0	12	28	17	354
<i>Pardosa nigriceps</i> (Th.)	1	2	24	3	6	11	42	2	2	7	279
<i>Pardosa palustris</i> (L.)	0	0	0	0	0	5	0	2	2	91	42
<i>Pardosa pullata</i> (Cl.)	1	2	11	2	10	3	45	1	10	15	3176
<i>Pardosa sphagnicola</i> (Dahl)	0	0	3	0	0	0	0	1	85	11	533
<i>Pirata hygrophilus</i> Th.	0	0	48	0	0	1	4	0	45	2	776
<i>Pirata piraticus</i> (Cl.)	0	0	49	0	0	0	0	0	46	5	49
<i>Pirata piscatorius</i> (Cl.)	0	0	68	0	0	0	0	0	31	1	165
<i>Pirata uliginosus</i> (Th.)	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	356
<i>Trochosa ruricola</i> (Deg.)	0	0	3	0	0	0	0	0	97	0	31
<i>Trochosa terricola</i> Th.	3	9	17	6	8	15	10	4	10	18	3131
<i>Xerolycosa nemoralis</i> (Wst.)	0	0	5	1	21	68	0	0	0	5	42
PISAURIDAE											
<i>Pisaura mirabilis</i> (Cl.)	0	50	0	0	0	50	0	0	0	0	2
AGELENIDAE											
<i>Tegenaria atrica</i> C.L.K	0	33	0	0	0	67	0	0	0	0	3
<i>Textrix denticulata</i> (Oliv.)	30	60	0	0	0	10	0	0	0	0	10
HAHNIIDAE											
<i>Cryphoea silvicola</i> (C.L.K.)	69	31	0	0	0	0	0	0	0	0	120
<i>Hahn timeria</i> Sim.	25	14	0	10	16	10	0	25	0	0	128
<i>Hahn timeria montana</i> (Blw.)	4	18	1	18	22	5	1	25	1	5	148
<i>Hahn timeria nava</i> (Blw.)	0	2	4	10	56	12	0	0	0	16	50
MIMETIDAE											
<i>Ero cambridgei</i> Kulcz.	25	0	0	25	0	0	0	0	0	50	4
<i>Ero furcata</i> (Villers)	33	0	0	17	0	17	0	0	0	33	12
THERIDIIDAE											
<i>Achaearanea riparia</i> (Blw.)	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
<i>Crustulina guttata</i> (Wid.)	4	19	0	4	43	18	4	4	0	4	112
<i>Enoplognatha ovata</i> (Cl.)	0	0	0	0	80	0	0	0	0	20	5
<i>Enoplognatha thoracica</i> (Hahn)	0	5	0	10	20	30	0	0	5	30	38
<i>Episinus angulatus</i> (Blw.)	5	0	0	35	35	5	10	0	0	10	20
<i>Episinus truncatus</i> Latr.	0	0	0	0	0	100	0	0	0	0	1
<i>Euryopsis flavomaculata</i> (C.L.K.)	0	26	3	14	22	15	2	3	7	8	74
<i>Keijia tinctoria</i> (Wlk.)	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
<i>Neottiura bimaculata</i> (L.)	11	11	0	0	11	0	22	0	0	45	9
<i>Pholcomma gibbum</i> (Wst.)	23	15	0	31	8	15	0	0	0	8	13
<i>Robertus lividus</i> (Blw.)	11	23	1	5	8	19	25	1	1	6	199
<i>Robertus scoticus</i> Jacks.	29	43	0	4	0	2	4	16	2	0	45
<i>Steatoda phalerata</i> (Panzer)	0	0	13	6	0	19	0	0	0	62	16
<i>Theridion sisyphium</i> (Cl.)	0	0	0	0	0	0	0	100	0	0	1
TETRAGNATHIDAE											
<i>Metellina mengei</i> (Blw.)	0	0	0	33	0	67	0	0	0	0	3
<i>Metellina meriana</i> (Scop.)	0	0	0	100	0	0	0	0	0	0	1
<i>Metellina segmentata</i> (Cl.)	0	0	0	100	0	0	0	0	0	0	2
<i>Pachygnatha clercki</i> Snd.	0	1	11	1	1	1	7	8	50	20	51
<i>Pachygnatha degeeri</i> Snd.	2	1	2	2	1	1	6	35	15	35	171
<i>Tetragnatha extensa</i> (L.)	0	0	100	0	0	0	0	0	0	0	1
ARANEIDAE											
<i>Araneus diadematus</i> Cl.	0	0	0	0	0	100	0	0	0	0	1
<i>Araneus quadratus</i> Cl.	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
<i>Araneus marmoreus</i> Cl.	0	0	0	0	0	0	100	0	0	0	1
<i>Cercidia prominens</i> (Wst.)	0	0	43	0	14	14	0	0	29	0	7
<i>Mangora acalypha</i> Cbr.	0	0	0	0	0	0	100	0	0	0	1
<i>Zygiella atrica</i> (C.L.K.)	0	50	0	50	0	0	0	0	0	0	2

(vervolg)	MJ1	MJ2	MV	MD	MR	MZ	MM	ME	HV	HH	T
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	
<i>Porrhomma pygmaeum</i> (Blw.)	25	25	0	0	0	0	0	25	0	25	4
<i>Saaristoa abnormis</i> (Blw.)	12	16	8	5	20	7	12	13	4	3	132
<i>Saaristoa firma</i> (Cbr.)	0	100	0	0	0	0	0	0	0	0	7
<i>Syedra gracilis</i> (Menge)	0	100	0	0	0	0	0	0	0	0	1
<i>Tallusia experta</i> (Cbr.)	0	4	0	0	0	0	0	0	79	17	29
<i>Tapinocyba insecta</i> (L.K.)	10	2	1	0	0	3	0	37	12	35	59
<i>Tapinocyba praecox</i> (Cbr.)	10	0	0	0	28	14	7	0	6	35	43
<i>Tapinopa longidens</i> (Wid.)	14	43	0	0	0	0	0	43	0	0	7
<i>Taranucnus setosus</i> (Cbr.)	0	0	0	0	0	0	14	0	33	53	16
<i>Tenuiphantes cristatus</i> (Menge)	0	0	0	0	80	0	0	0	0	20	8
<i>Tenuiphantes flavipes</i> (Blw.)	15	10	0	1	1	1	1	68	1	2	220
<i>Tenuiphantes menzei</i> Kulcz.	9	13	11	1	11	12	11	10	3	19	264
<i>Tenuiphantes tenebricola</i> (Wid.)	17	0	0	0	17	0	0	16	34	16	5
<i>Tenuiphantes tenuis</i> (Blw.)	5	6	5	1	14	4	24	4	14	18	51
<i>Tenuiphantes zimmermanni</i> Brtk.	10	4	9	6	7	2	2	31	10	19	135
<i>Tiso vagans</i> (Blw.)	0	0	0	0	2	0	0	0	38	60	60
<i>Walckenaeria acuminata</i> Blw.	5	6	10	7	15	12	15	5	7	18	388
<i>Walckenaeria atrotibialis</i> (Cbr.)	2	9	28	1	5	12	13	0	4	26	338
<i>Walckenaeria capito</i> (Wst.)	0	100	0	0	0	0	0	0	0	0	1
<i>Walckenaeria corniculans</i> (Cbr.)	0	0	0	100	0	0	0	0	0	0	1
<i>Walckenaeria cucullata</i> (C.L.K.)	6	21	1	20	16	6	2	27	0	1	156
<i>Walckenaeria cuspidata</i> Blw.	2	5	47	0	8	2	5	0	29	2	39
<i>Walckenaeria dysderoides</i> (Wid.)	25	21	4	14	20	5	1	1	0	9	319
<i>Walckenaeria fucillata</i> (Menge)	4	12	9	14	18	9	15	4	0	15	245
<i>Walckenaeria incisa</i> (Cbr.)	0	0	0	0	0	0	0	67	33	0	8
<i>Walckenaeria monoceros</i> (Wid.)	0	25	0	0	0	50	0	0	0	25	4
<i>Walckenaeria nudipalpis</i> (Wst.)	0	0	30	0	6	0	22	5	37	0	63
<i>Walckenaeria obtusa</i> Blw.	12	3	15	15	6	6	18	22	0	3	33
<i>Walckenaeria unicornis</i> Cbr.	0	0	0	25	0	25	0	0	25	25	4

OPIILIONES (HOOIWAGENS)**NEMASTOMATIDAE**

<i>Mitostoma chrysomelas</i> (Herm.)	24	11	9	4	8	4	4	2	2	32	100
<i>Nemastoma lugubre</i> (Müll.)	6	0	0	7	4	0	9	63	10	1	551

PHALANGIIDAE

<i>Lacinius ephippiatus</i> (C.L.K.)	0	0	0	9	2	0	7	22	60	0	125
<i>Leiobunum blackwalli</i> Meade	40	0	0	0	20	0	20	0	0	20	5
<i>Leiobunum rotundum</i> (Latr.)	63	25	0	0	0	0	0	12	0	0	8
<i>Lophopilio palpinalis</i> (Herbst)	1	0	1	10	14	10	5	0	26	43	391
<i>Mitopus morio</i> (F.)	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
<i>Oligolophus hansenii</i> (Kraep.)	13	13	0	2	4	7	0	60	1	0	338
<i>Oligolophus tridens</i> (C.L.K.)	6	2	1	3	3	1	1	29	39	15	508
<i>Opilio canestrinii</i> (Th.)	67	33	0	0	0	0	0	0	0	0	3
<i>Opilio parietinus</i> (Deg.)	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
<i>Opilio saxatilis</i> (C.L.K.)	40	20	0	0	0	40	0	0	0	0	4
<i>Paroligolophus agrestis</i> (Meade)	11	43	1	12	7	1	9	4	1	11	203
<i>Phalangium opilio</i> L.	0	0	0	0	0	100	0	0	0	0	1
<i>Rilaena triangularis</i> (Herbst)	1	68	1	0	7	13	0	8	2	0	106

PSEUDOSCORPIONES (BASTAARDSCHORPIOENTJES)**NEOBISIIDAE**

<i>Neobisium muscorum</i> (Leach)	67	0	3	3	10	0	0	17	0	0	29
-----------------------------------	----	---	---	---	----	---	---	----	---	---	----

NASCHRIFT

Na het voltooiën van het rapport bleek dat nog een extra soort (*Pellenes tripunctatus* (Wlk.)) gevangen was in het Hullenzand door de Stichting W. Beijerinck Biologisch Station.

